

Granitna miza.

Spisal M. Cilenšek.

Slovensko pevsko društvo« je imelo dné 15. vélikega srpana 1886. leta lep dan, zakaj od daleč in blizu je prihitelo mnogo mnogo odličnih rojakov iz raznih stanov in dôkaj preprostega ljudstva, da se udeležé v starodavnem Ptuji občega zbora napominjanega društva. Četudi so naši nasprotniki storili vse, kar so sploh mogli in nas pozneje smešili po časopisih, v kozji rog nas venderle niso ugnali. Slavnost se je vršila lepó, in vsak udeleženec je odšel prepričan, da napreduje naša národna stvar. Kakó so se izkazali pevci in pevke, kakó telovadci in kakó se je zabavalo občinstvo v »Národnem domu« pozno v noč, vse to in še marsikaj so oznanili listi širemu svetu. Ali da se je porodila ondu misel, kakó to hrupno veselje izpremeniti v tiho, pravo veselje, katero je znano samó njemu, kdor se za prostega svojega časa naužije zdravega in čistega zraka po gorah, tega nam še ni povedal nikdo. In kaj bi tudi, saj to ni važna stvar, da bi jo človek obešal na véliki zvon! Kaj temu in ónemu do takih rečij! Raduj se, če lahko ustrezaš svoji želji in se spotiš do dobra. Takó in jednako slišimo óne, ki si ogledajo goro rajši izpod vznožja in celó pomilujejo óne, ki neki v potu svojega obraza kresajo po strmih obronkih, da pridejo do zračnih višav. No, svojega prepričanja in svojih mislij nečemo usiljevati nikomur, tù je treba samó poskušnje, zakaj uverjeni smo, da bi bilo sléharno priporočanje zaman. Onim pa, ki želé kdàj stopati po naših stopi njah, takisto ónim, ki bi radi, toda ne morejo ali ne utegnejo, naj podamo iz svojega dnevnika nastopne vrste.

Tam za okroglo mizo na dvorišči »Národnega doma«, izpremenjenem v vrt, sedí poleg znancev in prijateljev mož prijaznega obraza in se prav živo razgovarja s sosedom svojim. Napósled si sežeta v roko, češ, da se njiju misli popolnoma ujemajo. Sosed se posloví in se ozira po znancih.

»Dobro, Tine, da sem te takoj našel,« ogovori me stari prijatelj, profesor iz Rajha; »z doktorjem ondu-le sva ravno skovala načrt, kakó bi se nadaljevala denašnja veselica drugače in na drugem kraju. Odložila sva se za Pohorje; tebe je nekaj prirodoslovca, pojdi z nama.«

»Sevéda, rada bi zbijala šale, pa nimata pripravnega človeka in zató sta se odločila za prirodoslovca; take ptičke dobro poznam!«

»Ne, takó ne misliva, le odloči se, in ne bode ti žal; povabila bodeva še tudi koga drugega, da bode družba večja.«

Po teh besedah sédeva za njega mizo.

»Kaj ne, da pridete pojutrišnjem na Visole; ondu se nas nekaj zbere, potem pa udarimo med Pohorce, da otresemo mestni prah in se naužijemo prekrasne prirode,« dé doktor in dostavi: »Spotoma se lahko zglasite sodnemu pristavu v Slovenski Bistrici, kateri vas dovéde do moje hiše. Ako imate človeka, vzemite ga s seboj; dobro nam bode došel.«

Rad sem vzprejel povabilo prijaznega doktorja, in ko smo dognali še to in óno, poslovil sem se od glasnega omizja.

Ko je dné 17. imenovanega meseca solnce vzhajalo in se je že vozil skrjanček po čistem zraku, stopal sem po prašni cesti proti Hajdini, kjer me je pričakoval nekdanji moj učenec. Skoro sva bila v njega rojstveni hiši, kjer je bil pripravljen voz, da naju spravi v Slovensko Bistrico. Slovensko, hm! Malo ali skoro nič slovenščine nisva našla ondu; niti toliko je niso hoteli razumeti, da bi nama povoljno odgovarjali. In čemú tudi? Saj sva nosila suktnjo, in takovega človeka je brez dvojbe že oblizala blažena kultura, brez katere neki ne more biti napredka. Ti zagrizenci se v svoji oholosti popolnoma strinjajo z našimi možaki, ki so kdàj služili cesarja ali pa v mestu ujeli káko lepo tujko, katero spravljajo na dan o vsaki priliki, da bi po neumni svoji pameti pokazali tujcu v suktnji moč germanstva. Oprostimo jim, saj ne vedó, kaj delajo! Ali to je venderle resnica, da te vsak »guten morgen« nekako privzdigne, kadar ti ga zaželi človek, ki komaj vé, kaj je to. Dostikrat srečaš dvojico, ki se razgovarja prav pošteno slovenski, a prišedši do tebe, pozdravi te »suknjača« takó, da ni ne na vile ne na grablje. Menda že mora takó biti, zakaj je pa stal pri vojakih na »vahti« in hodil vsako nedeljo k »befelu«!

Navzlic taki neuljudnosti sva venderle izteknila svojega možá. No, to ni bilo takó težavno, kakor si morda kdo misli! Slovenska Bistrica ni London, niti Dunaj, ampak neznatno gnezdece ob Bistrici, obkoljeno od nizkih gričev, ki izprevajajo južnovzhodne obronke Pohorjeve v haloške hribe. Ker sva takó naletela, opustila sva brezuspešno vpraševanje in hitro premerila ulice, dokler nisva izteknila dvoglavega orla. Tù sva dobila možá, tičečega v debelih aktih, in ga povabila na pot. Toda njega ura še ni odbila, in zató sva ga morala počakati.

Ko se je svetilo solnce na naši strani malone že v zadnjih žarkih, stopali smo počasi vkreber in dospeli v hladu do lične hišice, kjer

je bilo precèj živahno. »Tukaj smo«, dé mož zakona in podá desnico domačinu, ki nas je ugledal in nam prihitel naproti. Prijazno in ljubeznivo so nas vzprejeli, in skoro potem je bila tudi večerja na mizi. Po večerji smo še dolgo sedeli in se pomenkovali o raznih rečéh. Doktor domačin je mnogokrat vlekel na uhó in pogledoval na uro, kakor da še koga pričakuje. Profesor iz Rajha pa je védel vsakokrat kakšen izgovor in dosledno trdil, da še lahko pride in da še ni prepozno. Zdajci nekdo zazvižga precèj visoko nad nami, in skoro pozdravimo v blesti mesečini novega prišleca, profesorja izza Vrha. Šele sedaj se je razvezal jezik, in veseli smo bili, da je ostal vsak mož beseda. Ali popolnega veselja ni na zemlji, in tudi nas je zadel hud udarec, ko je pristav napovedal, da se mora ločiti družbe in da se ne more udeležiti izleta, ker ga zadržujejo obili in nujni opravki. Zlasti doktorju ni ugajala nepričakovana ta odpóved in nekako šaljivo ga je zavrnil: »Mislil sem, da bodedo mirne duše korakali po tuji svojini, zakaj roka zakona bi nas čuvala in varovala vsake nesreče, takó pa ne vé m, kaj se nam utegne pripetiti. Sicer je res, da je pohorskega svetá mnogo, vender, vender . . .!«

»Vender vam zaradi takih malenkostij ni treba biti v skrbéh, saj ne bodede hodili blizu mesta, kjer so ljudje bolj na tanko stran! Po gorah ni takó. Ondu se ne briga drug za drugega, kar bi tudi ne bilo lahko mogoče, ker je sosed predaleč od soseda in ima vsak svetá dovolj. Potolažite se; nič se vam ne more zgoditi. In ali bi bili mogli najti boljših spremljevalcev? Vi ste zdravnik; znane so vam torej skrivnosti človeškega telesa in raznovrstne moči, ki utegnejo slabo vplivati na nas. V tej stroki prepuščam skrb za družbo vam, Tù poglejte trojico profesorjev! Vsakega je kolikor toliko strokovnjaka, in sedaj mi povejte, ali niste dobro zadeli? Tá-le iz Rajha vam bode tolkel in luščil orehov, da jih bodede komaj spravljali v malho svojo. Razven ónih, ki so jih gojili stari Grki in Rimljani, učil vas bode vzgajati tudi takih, ki so nekdej rasli v pradomovini naših očetov. Ali bode to veselja! Geograf izza Vrha vam bodi vodnik.«

»Ali ste že pozabili, da je iskal vinógradov po lesovji in takó samega sebe spravil v zadrego; saj ste vender videli, da je primahal od nasprotne strani do hiše! Ne vé m, ali ga počastimo s toli kočljivo stvarjó. Pohorje je široko, ima dosti gozda in po nekod tudi globoke jarke,« dé porogljivo domačin.

»No, no, komar ni konj! V temi človek lahko zajde v neznanem kraju; saj ga še domá časih zavéde, da se ne vé kam obrniti. Neznatne te zmote mu ne smete šteti v zlò, saj ste se časih gotovo

tudi samí opekli. Da družbe ne pohrusta rokovnjáč v podobi strašnega rogača, privzeli ste si tudi prirodoslovca. Zanašati se smete nánj! Saj vidite, da ga je precèj korenjaka; njegova gorjača bode zadoščala povsod. Ako pa zadenete morebiti na kakega rogovileža, tedaj kàr v ječo ž njim — v tisto zeleno namreč, ki je povsod in prvi vademecum prirodoslovcev. Takó, mislim, ne bode vam nobene sile!«

»Že bode, že, ali vender me tarejo razne skrbí, katerih se ne morem iznebiti. Le pomislite, dva dni hočemo ostati v gorah, in to naj bi človek glédal kàr takó mirno! Res je, kar ste povedali, ali vender . . .!«

»Ali vender vas izpreletuje strah, kadar se domislite hrabrega viteza, katerega vam bode treba premagati, ako hočete ostati zdravi in živi. Sevéda, njega ostroge niso za šalo; prav spretno jih zasaja nasprotniku v mesó, da mu krvavèč prepusti bojišče. Toda naj bi to že bilo, da le nima glave takó okovane! Kakó ponosno si postavlja nánjo visoki šlém, zapet pod vratom, in potem v boj, da se ga kàr prestrašiš. To vas menda takó vznemirja! Ali verjemite mi, gorski zrak bode stal na vaši stráni in vam pomagal rušiti zidovje nasprotnikovo. Ko ste to ugonobili, stavim, da poželite zopet jednakega boja, toda ne véim, ali se zopet prikaže izza ograje ponosni vitez ‚kikeriki!‘«

Skoro nató smo se razšli, ali od srca nam je bilo žal, da zgovorni gospod ni mogel z nami, in spravili smo se k počitku.

Drugega dné se nam ni preveč mudilo, in predno je bilo vse v redu, stalo je solnce že precèj visoko. Ko smo prisodili geografu mojega nekdanjega učenca, da mu olajšuje težavno nalogo, in ko se je na pragu prikazala z nosačem zdravnikova »boljša polovica« ter povedala, da je pripravljena, pomikala se je karavana počasi vkreber. Posebnih težav po Pohorji ni, zakaj polagoma se vzdigujejo njega obronki, in ni ti treba skakati od skale do skale, kakor je to navadno po apnenih gorah, ne plaziti se po strmih, premičnih grobljah, po katerih gré časih bolj nizdolu nego navzgor. Takih sitnostij tukaj ni, ampak skoro se ti dozdeva, da se samó prijetno izprehajaš. Zlasti na jugovzhodni stráni je Pohorje zeló prijazno in rodi po solnčnem rebrovji izvrstna vina. Stopali smo od začetka po sljudovci ali blestniku. To vam je hribina svoje vrste, kakeršne nimamo mnogo na slovenskem Štajerji. Tù je je lep kos, in razprostira se od Bistrice tjà do Vitanja ter leží z malimi izjemami na vsem površji do Tinj in še precèj visoko nad Koritnim. Sestavljen je sljudovec od tinjčevih plošč in od kremenca. Ker prvakuje večinoma prvi in je časih prav malo kremenca, in ker hribina lahko razpada na majhne drobce, zató

je taka prst rodovita. S stranskega pota smo krenili napósled na dosti dobro cesto in se bližali Tinjam. Tu smo srečali voznika, ki je imel voz naložen z ogljem. Doktor ga je poznal izza prejšnjih časov in zató ga je ogovoril, držeč se na smeh: »Kam pa, Pohorec, kam?«

»Tudi vi ste sedaj Pohorec in vsi, ki jih ženete s seboj!« odgovoril je voznik in dostavil: »Naložil sem ga nekaj, naložil, zakaj pravijo, da ga potrebujejo. Gospod zdravnik, kam pa mahate; menda vender ne greste iskat Pohorcev? Tod jih ni, in tudi drugje jih ne dobite iz lahka. Pravijo sicer, da stanujejo po severnih obronkih, ali jaz še nisem videl nobenega.«

Takó se je branil mož svojega imena in nam napravil prijetno jutranjo zabavo. Čudil se ni malo, ko mu je doktor povedal, da resnično iščemo pravih Pohorcev, in sicer takih, ki so ponosni na svoje ime. Sedaj se vsujejo po cesti ljudje, ki so bili zbrani v domači cerkvi in ondu molili za dobrega vladarja, zakaj bilo je dné 18. vélikega srpana. Tinje imajo lepo ležo (667 m) in gledajo daleč po nižjih gričih. Zglasili smo se ondotnemu župniku, staremu znancu našega gospodarja, in si utolažili prvo žejo. Mudili se nismo dolgo, zakaj dan je bil že precěj vroč in imeli smo pred seboj najtežavnejši kos pota.

Nad Tinjami so tla od rule ali gnajsa, ki obkolja osrednjo Pohorjevo ós malone od vseh straníj. Tudi ta hribina je sestavljena od kremenca in tinjčevih ploščic, ima pa tudi dosti živca. Zadnji navadno nadkriljuje ostali rudnini, in po njega barvi se ravná barva te hribine. Največkrat je siv ali rdečkast, in takšna je potem tudi rula. Poglavitnega znaka gnajsovega moraš iskati v tinjčevih ploščicah, katere so vzporedno naložene takó, da je med vsako kolikor toliko debelo plastjó omenjenih ploščic nekaj živca in nekaj kremenca. Tudi ta hribina lahko preperéva, in sicer tem lože, čim več ima živca. Površje je zató pokrito z rodovito prstjó, v kateri prideluje Pohorec raznih pridelkov; vinski trti pa že ne ugaja svet, ker se je preveč vzpel nad morskó gladino. Obilo je tudi sočnih travnikov, katere napajajo dobro razvédene Pohorjeve vode in redé pridnemu gospodarju lepo živino. Mnogo se pridelava tukaj, kakor po goratih krajih sploh, tudi žita, zlasti ovsa. Ovsenjaka ima Pohorec zmirom na »počivaji« in rad ti postreže ž njim. Ko smo šli mimo zadnjega kmeta, oglasil se je nosač in dejal: »Gospod, ali naj ga prinesem hlebec? Tukaj imajo navadno prav dobrega!«

»Kaj ti rogovili po glavi, menda vender ne ovsenjaka? Mislim, da imamo drugega kruha dovòlj!«

»Ne vé m, ali nam ga bode hodilo preveč; po gorah ima želodec svoje muhe in rad se úprè človeku,« modruje možak, kateremu koš še ni bil dosti težak.

»Stóri, kakor se ti zdi!«

In postavil je breme na cesto ter izginil v hiši. Skoro ga je pritresel polovico in smejoč se dejal: »Dober, dober, tak-le krušček; vsi ga bodete še radi.« Kakor se je pokazalo drugega dné, nikomur se ni smilil ovsenjak, in slastno smo mu dajali prostora v lačnem želodci. Skoro potem smo dospeli do prijetne sence v jelovji, ki nas je uverilo, da je na Pohorji mestoma še dôkaj zaklada. Sevêda večinoma le po strmejših rebrih in višinah, zakaj drugjé ga je človek že vzdignil, da si je postavil selišče in dobil zemlje za raznovrstne pridelke.

(Konec prihodnjič.)

Zimsko pópje.

1.
Tího že sem tožil,
Kot vrtnik vam toži,
Če zaman priliva
V vrtu mladi roži.

2.
Zima smrtiželjna,
Kaj vihraš nemila?
Pevčjega ne bodeš
Čustva zamorila.

3.
V vrta grédi mladcu
Dêkle bère kito,
Z nitjo rdečo véze
Cvetje šarovito

4.
Jeden ráj Adamov
Rod njegov poznamo,
Jedno je kraljevstvo
Tvoje, hrabri Samo!

Čula tóžbo mojo
V srci roža zala:
V zimi je ledéni
Pópje mi zagnala

2.
Ljute zime v ésilih
Srce pevčje nima:
Zima mu je pómlad,
Pómlad često zima.

3.
Pevce drobni pesmij
Kito domovini
Némo povezujem
S sladkimi spomini...

4.
Lépo to kraljevstvo
Naše je ozémlje,
Zánje vnukov srca
Svétí žar razvémlje.

Slovén.

Granitna miza.

Spisal M. Cilenšek.

(Konec.)

Koliko da smo ostavili staro znanko rulo in pobirali stopinje po granitu, že je odstopil gozd na vse strani in lepa ledina se je razprostrla okolo nas. Ob nje spodnjem konci je sezidana ubožna górska cerkvice Sv. Treh Kraljev (1191 m) od kamenja, kakeršnega je ravno našel zidar, in pokrita s skriljnato streho. Tožna je res in zapuščena, in kakor se ji pozná le predobro, tudi potrebna popravila — mogoče, da se najde dobrotnik, ki se je usmili — ali dobrodejno vpliva náte rajski mir, ki je razlit okolo nje, in ti budí spomine iz davnih, davnih časov, ko je naznájala zvezda človeštvu odrešitev svetá. Po kratki pobožnosti smo prišli do precejšnje, malone okrogle granitne plošče, ki leží približno sredi ledine. Tù je pokazala priroda potniku sama, čemú je položila to mizo semkaj. »Tukaj se bodemo oddehnili in si okrepili ude, da nas ne zmorejo za nadaljne hoje,« reče doktor in položí svojega rojstva darilo na bližnji kamen.

»Gospod, prehitro bode še; dan je še dolg, in mislim, da še sedaj nismo potrebni«, ugovarja mož s košem in hoče dalje.

»Sevéda, tebi ni potreba! Meniš li, da te nisem opazoval, kakó si vesel tolkel ovsenjak? Pokaži, koliko ti ga je ostalo! Vidiš, vsega si zmlél, zató lahko praviš, da je še prerano!«

Sedaj je prišla vrsta na gospodinjo. Nadevala je na mizo raznih jedij in nas povabila, naj sežemo po njih. Ali vsi smo se nekamo branili, dokler ni doktor pogodil prave.

»Mamka, tisto steklenico privleci, saj vidiš, da drugače ne bode nič. Od sáme žeje se nikomur ne ljubi jesti, in kakó naj človek jé, ako so mu usta popolnoma suha? Treba je najprej jezik nekoliko zamočiti in mu olajšati delo. Sicer to ni pri nas navada, toda navadno tudi nismo na gorovji; danes je lahko izjema.«

Zdajci se prisveti pint na ploščo in privabi vsakomur dobrovoljen smeh na lice; nosáč se pa drží kisko, ker ni obveljala njegova.

»Tristo kosmatih medvedov, to pa, to!« vzklikne jezikoslovec, »s tem si ga zopet privežemo in porečemo káko pametno.« — Zrušili smo našemu vitezu dobro polovico trdnjave, drugo pa prihranili za večerjo.

»Kaj ne, Tine, to-le nepravilno sivkasto zrnje, ki se sveti skoro kakor naš premagani vitez, to ti je krêmen, in to-le umazano, ki je videti mestoma kakor steklo, to je živec, med obema raztresene črnkaste ploščice pa tinjec ali sljuda?«

»Takó je, takó, dragi jezikoslovec moj! Tudi vi v ‚rajhu‘ veste, kaj je granit!«

»Hm, ‚granum‘ zrno in odtod spaka granit! Vi prirodoslovci niste za drugega na svetu, nego da nam kvarite latinščino in grščino in nas jezite.«

»No, no, ne repénči se takó, saj še nisi slišal, kakó trava rase, niti ne véš, o čem se časih razgovarja gozdno drevje. Le poglej óno-le staro mater smreko in poslušaj, kakó je neki poučevala vitko svojo hčer. Potnik — jezikoslovec ni bil — opazoval ji je verno in poročil svetu to-le: ‚Mnogo, mnogo nas je bilo svoje dni; stale smo takó na tesnem, da smo se kár trle. Ko smo nekoliko odrasle, zapela je sekira, in ostale smo dobile dovòlj prostora. Mnogo let smo živele v lepem miru, rasle na viš, rasle na debelost, a ravno to nam je zaudalo smrtnih ran. Prišel je človek in butal ob nas. Najprej se je postavil na vznožji, in ko je tukaj uničil življenje za življenjem, stopal je vedno više in više in takó dospel tudi do nas. Oj, kakó so stokale moje mile prijateljice, kakó se je razlegalo žalostno vpitje po gòri! Ko jim je nevednež izpodbil noge, izgubile so ravnotežje in se zlek-nile po tleh. Sedaj jim je uplenil zeleno diko, sežagal jih na kratke konce in jih mrevaril do črnih kostij. Te je naložil na umazan voz in jih tiral v dolino, kjer niso našle pokoja, dokler mu niso izginile v strašnem ognji izpred očíj. Naše kosti se dadó primerjati ónim ubogih Beduvinov v nepreglednih puščavah, ki niti po smrti ne najdejo mirú. Veter jih izkoplje iz peska in dreví po kamenji in pesku, dokler jih ne zgloje časov zob do zadnje mrvíce. Vsem se res ni godilo takó hudó, ali umoril jih je venderle in jih porabil v raznovrstne potrebe. Vsega ti sedaj še ne morem povedati, morda pride kdáj boljša prilika; tudi bi vsega še ne umela, zakaj, premlada si še.«

»Mati, ali nam pretí tudi od druge strani kaka nevarnost?«

»O, kajpada, takó lepo drevje pa bi ne imelo še drugih sovražnikov! Ti so sicer neznatni, toda strahovitejši od človeka. Po malem te ugonablajo in pogublajo, ne menèč se za strašne bolečine, ki jih moraš prebiti, dokler ni vsega konec. Ti neprijatelji so dvojni: jedni te moré pod kožo, drugi ti sklestijo želodec, da si ne moreš več pomagati. Prvi se ti zavrtajo s kleščicami pod suknjico, vrtajo ondu navzgor in polagajo ob rovu drobna svoja jajčeca. Iz teh izkobacajo

blede ličinke, ki ne vedó drugega nego ščipati in mleti, dokler ni rov poln nesnage. Od prvótnega rova si dolbejo stranske rove, ki so, kakor gloje zver, zmirom širši in obsežnejši in se napósled okončujejo v podolgasto zibeljko, kjer ti léže mrcina k počitku in prav trdno zaspí. Sedaj bi kdo mislil, da je konec življenja. Ali kaj še! Buba res ne žrè, toda iz nje se izplazi nov rogovilež, pustivši staro raztrgano suktnjo za spomin. Prehrusta ti kožo in gré v svate snubit neveste. Takó veselo mu potekajo dnevi, ti pa medliš in bleliš, dokler nisi dobila zadnjega udarca. Kadar namreč zaradi nesnage in preobilih rogov živilni sok polagoma zastaja in ne dobivaš več potrebne hrane, tedaj se ti začnó lasjé ježiti, izgubljajo počasi prirodno svojo barvo in popadajo raz glavo.'

'Oh, grozna, grozna mora biti taka smrt; kaj nas vender čaka na svetu! Ali so tudi óni hudobneži takó neusmiljeni, o katerih si rekla, da nam sklestijo želodec?'

'Za las niso boljši; samó toliko je razločka, da jih je še več,' poučuje skrbna mati in nadaljuje takó-le: 'Živež, katerega si prisvajajo noge v zemlji, teče po telesi navzgor, cepi in cepi se v posamezne róčice in stopi napósled v želodec. Ta hrana je surova, in le želodec jo more prenarediti in skuhati, da ti daje močí in te ohranja zdravo. Kaj se pa mora zgoditi, ako so ti neprijatelji pokvarili ali celó uničili to preimenitno orodje, misliš si lahko sama! Od gladú moraš poginiti v najlepših letih navzlic obili hrani, katere ti podaja mati zemlja. Taka je z nami, ljubica moja; dobro si zapomni, kar sem ti povedala. Sevéda je to slaba tolažba, vender je dobro, da se seznaníš s svojo usodo in z usodo svojega rodú. Bridka je res, ali kaj hočemo! Pri-trjene smo v zemlji in se ne moremo umikati sovražniku, če nas tudi kričèč napada. Potrpežljivo je treba prebiti nezgodo, katere se ne moreš ogniti.'

»Ali je to vse, kar je védel povedati óni potnik sanjáč?«

»Menda se že s tem jezikoslovcu zavežejo usta in takisto je jasno že iz tega, da prirodoslovci vsaj toliko umevajo природo, kakor on svoje stare hijeroglife.«

Takó se je končala pravda o tej stvári tam za granitno mizo na Póhorji.

Okrepčani smo se vzdignili in zavili za Vélikim vrhom (1347 m) na prostrano planoto, iznad katere gleda tù pa tam neznaten vrh. Svet je sicer jednoličen, toda odškoduje te bujna rast, kateri se skoro ne moreš načuditi. Sedaj smo šli vkreber, sedaj zopet nizdolu in prišli po raznih ovinkih do »Mailanda«, nekoliko koč, kjer prebivajo drvarji

in oglarji. Tù v kadúnji je bilo vse rdeče debelih jagod, in najbolj nam je bilo žal, da se nismo utegnili nazobati tega izvrstnega sadú. Ko so nam drvarji povedali, kakó so prav potratno sekali les v prejšnjih zimah — priča temu so bili malone 2 m visoki ostanki, kakor da jih je kdo nalašč zabil v zemljo — in ko so nas spravili na pravo stezo, dospeli smo, ko se je kazálo pomikalo že čez pórdne in je želodec že godrnjal »jeden prst pod nos, jeden prst pod nos,« do popolnoma podrte lovske hišice. Tukaj v senci blizu bistrega studentca smo se utaborili, poiskali si prikladnega prostora za ognjišče in pridno znašali suhij vej in ostankov nekdanje hišice. Vse to smo opravljali nekako s široko vestjó, zakaj še na misel nam ni hodilo, da bi se kdo temu ustavljal na mestu, kjer segnije leto in dan toliko drv, da bi izhajalo več družin ž njimi. Skoro prav nam je hodilo, da nas ni nikdo motil v tem prevažnem poslovanji, zlasti pa ne mož zakona, ki bi nam bil očital sedaj to sedaj óno. Delo smo si razdelili, kolikor se je dalo, in razbremenili gospodinjo, ki se je v tem pripravljala na važno svoje opravilo. Ker je storil vsakdo svojo dolžnost, zató je voda skoro valovala v lončih in se dvigala. V tem je bilo treba skrbeti za mizo. Preveč si pa vender nismo belili glave, zakaj na razpolaganje nam je bilo lepih granitnih plošč, parobkov in celó obtesano bruno. Ker smo bili na razsežni planoti, kjer se je križalo več potov, poslali smo geografa ogledovat svet, da bi se pozneje preveč ne mudili. Ko se je vrnil z ugodnim poročilom, sedli smo po tleh za mizo h kosilu, ki nam je sevéda jako teknilo. Po kosilu smo legli po tleh; nekateri so celó nekoliko zadremali, drugi pa prižgali smodko, trdèč, da jim otovré najbolj diši. Kakó neizrecno dobro dé zemljanu mir, ko si pozabil za trenutek vsakdanje skrbi in se popolnoma udal usodi svoji!

Na zemlji ne traja nič večno! Nikjer ni stalnega dobrodejnega mirú, nikjer lepe sprave; vse se pehá in preriva, in vsakdo gleda le na to, kakó bi se okoristil z najmanjšo betvico. Tudi mi si nismo mogli privoščiti dolgega mirú, zakaj oglašala se je skrb za nočišče. Počasi smo se pobrali in korakali za vodníkom. Prišli smo na brezdrevesno planoto, ki je bila vsa zarastena z visoko travo. Tù pa tam so se videli debeli parobki, jasne priče, da je tudi ta prostor nekdanj pokrival gozd. Tù se nam je pripetilo nekaj človeškega. Visoko rastjé ni bilo prav nič razhojeno, in takó je pošel našemu potu zadnji sled. Hodili smo sèm, hodili tjà, ali nikjer ni bilo rešitve. Napósled se spustimo v dolgem ovinku na drugo stran jarka, ali tudi tukaj nismo bili na boljšem. Begali smo kakor v megli in se ozirali na vse strani,

da bi se oteli iz te neprijetne stiske. Zdajci zapazimo visoko nad sabo velikega možá dolge brade, ki je spravljal z dvema pomočnicama mehko trajno travo, katera bi mu namesto mórske trave rabila v izdelovanje sedlarskih in enakih stvaríj. Poklicali smo ga, in bradáč se ni branil. Ali v prvi sili nam ni bilo skoro nič pomagano, zakaj nismo se mogli umeti. Mož se ni mogel načuditi, kakó neki bi govorili ljudje, ki nosijo suknjo in ki tudi sicer vlečejo na gospódsko stran, takó navaden in takó neotesan jezik, ki je vender ustvarjen samó za domače potrebe in katerega je kár stisniti za zobé, kadar te sreča tujec. Domá v mestu bi se ne bil nikdar udal, toda tù ni kazalo drugače, zakaj naša doslednost mu je bržkone odkrhnila grebén, in lahko smo se razgovarjali o raznih rečéh. Spravil nas je na cesto in nam povedal, kakó se nam je sukati, da pridemo do človeških bivališč. Dolgo smo hodili proti jugu in napósled mislili kreniti ob desni stráni na Planinko, češ, da bodemo imeli nekaj razgleda in da si ogledamo takózvane »črne ribnike« in pritlično borovje, ki rase okolo njih. Toda bržkone je kdo razdražil »zelenega možá«, bivajočega v imenovanih ribnikih, in napravil burjo, da smo morali odjenjati in hoditi dálje po cesti, dokler nismo dospeli do »stare žage«.

Tukaj blizu izvira Radolne stoji nekaj koč. Ker je dež neprestano lil in ker se je tudi že večerilo, nismo mislili več na daljno hojo, ampak odločili smo se za staro žago. Doktor stopi v jedno kočó, da bi pozvedeli za nočišče. Toda skoro je bil zopet pri nas in nam zagotavljal, da v hišici ne moremo prenočiti, ker je taka vročina v nji, da bi utegnila škodovati našemu zdravju in ker se je nabralo ondu toliko nezdravih soparov, da so ga malone vznak vrgli čez prag. Zlezli smo po lestvi na nekdanjo žago, sedaj izpremenjeno v stajo za govejo živino, in našli na parni obilo dišečega sená. To je bilo vsem po volji, in prav veseli smo bili, da se nam je nudila takó lepa prilika. Po večerji smo si oskrbeli ležišče in prav izvrstno spali do ranega jutra.

Dokler je bilo kàj lesá, spravljali so ga iz okolice semkaj na žago in ga izpreminjali v deske. Tedaj je bilo tukaj glasno življenje in dosti prometa. Ko so pa podrli gozd, ostavili so tujci opustošeni kraj in prepustili domačinom gole planjave. Sedaj je vse tiho, in le poslopje ti pové, kaj se je nekdanj godilo tukaj. Ostro zobovje pa so premestili, da osrečijo ž njim človeški rod še drugjé.

Drugega dné smo si skuhalí žgancev na mleku, doktorjeva so-proga pa je dobila »kofetka«. Dež je prestal že ponóči, in napočilo je lepo jutro. Po zajutreku smo se takoj odpravili na Rogljo (1517 m)

in se tam naužili dôkaj lepega razgleda po Ptujskem polji in bližnjih gorah in hribih, potem pa stopali nizdolu. Toda pot je bil dolg, in ko smo prišli do prvega kmeta, vnela se nam je želja po ovsenjaku. Nosáč je krenil v hišo in se skoro vrnil s hlebom. Danes se doktorju ni ustavljal prav nič, in le prehitro smo ga zmleli. Mož pa se je dobrodušno namuznil, rekši: »Ali nisem včeraj prav govoril; sila kola lomi!«

Pôhorje prištevamo prágoram, ker je zgrajeno od najstarejših hribin. Njega posebna znamenitost so pohlevni, nekako zaokroženi liki in obila voda, ki teče z njega, na vse strani. Oglejmo si na kratko vzroke tega pojavoma. Na zemlji ne najdeš nikjer hribin, ki bi ne razpadale na zmirom manjše drobce, kakeršnih napósled na neoboroženo okó niti ugledati ne moreš. Zlasti kristalaste hribine, kakeršne sestavljajo naše gorovje, odlikujejo se po navedenem svojstvu. Vzrokov moramo iskati v zlogu in v kemijski sestavi.

Kristalastih hribin navadna sestavina je živec, kateri se prvi razkroji in razpade na manjše kósce. Ko se je omehčal in izpral, ne morejo se ostale sestavine ustavljati dalje, in po nastalih razpokah in špranjah uveljavljajo sedaj svoj vpliv na hribine vzdušnine, rosa, dež in prevažna menjava topline. Tem silam se ne ubrani nobena meševita hribina, in preperévanje, katero zlasti najbolj podpira zmrzujoča voda, sili vedno dalje v notranje skladove. Ako pa hribini nedostaje živca, kakor sljudovcu in drugim skriljevčcem, pomaga ji vstlana sljuda in druge rudnine, katere se odlikujejo pò skriljavem zlogu. Takó se obrusi in razpade sčasoma vsaka čér, vsaka iglica, ost in vsak ostri vrhunec; posledica takega razpadanja pa je kolikor toliko pohlevno površje. Marsikje, kjer skriljave hribine gledajo beli dan, razcepile so se dostikrat na prav pravilne, tanke skrili, ki se počasi izpreminjajo v prst. Ko so se zrušile prvotne, pridejo na vrsto druge, in takó napreduje nikdar mirujoča premeňa zemeljske skorje. Kaj pa je posledica temu? Prva in najizdatnejša se kaže pač v gorovja zunanji obliki. Vrhovi so zaokroženi in odpadajo prav polagoma v nižino; med njimi ni tistih strašanskih sotésk in visokih sten, ki dičijo apnena tlà, ne podzemeljskih otlín, v katere bi o priliki zdričala površina in napravljala lijaste udrtine. Vsega tega ne vidimo na prágorah, temveč nekamo pohlevne se nam zdé že iz daljine, in ako jih pohajamo, uverimo se tudi o tem.

V prsti, ki je nastala od raznih skriljevčcev, rule in granita, nahajajo se živežu rabeče snóvi prav obilo. Ne samó, da živec ponuja koreninam takó potrebnih lužnin, nimajo raztvorbine njegove tudi

nič ogljikovokislega apna, katero ne ugaja rastlinstvu. Zató lahko trdimo, da ima pragorski svet vse pogoje za bujno rast.

Z ozirom na rastlinsko odejo je usposobila priroda prágore še drugače. Ondu je namreč kakor nikjer drugje toliko vode, da se dostikrat ne moremo načuditi temu pojavu. Vrelci so po kristalastih hribinah najpravilneje razdeljeni, in njih voda je razmerno najčistejša. Kakor noben, takó tudi ta prirodni prikaz ni brez vzroka. Prágorja večinoma temno površje vsrkava več, odbija pa menj toplote. Zaradi tega zrak nad njim ni sposoben, da bi vzdržaval v sebi vodene pare, in dež je pogostoma namaka. V trdno kamenje kapljevina tudi ne more hitro pronicati in takó ostaja v razrahljanem bolj na površji. Gosta rastlinska ruša jo napósled zadržava, da se ne porazgubi prehitro. Prágore se torej označujejo po zaokroženih likih in bujnem bilinstvu, kateremu je podstava lahko sprhnjévanje in množina hranečih snovij, ki se raztapljajo v toliki vodi.

Ako pohajaš Póhorje ržénega cvéta ali malega srpana, povsod te pozdravlja lepa brdnja, zlaténica, móravka, solnčna roža, sv. Antona roža, kokovičnik, hribovski primožki, máterinski korén ali črvívec. Znano je gorjancem povsod, in nekateri celó trdé, da ga od árnike — takó jo tudi imenujejo — ni boljšega zdravila. Zlasti za rane jim rabi nje sok. Gospodar pa jo pisano gleda, in sicer ne brez vzroka, zakaj živina se je na pašniku ne dotakne in tudi v sénu se je brani, ker diši močno in neprijetno ter je grenkega, ostrega ukusa.

Zlaténica ima močno črnkasto koreniko, ki ne gré nikdar naravnost v tlà, ampak rije plitvo v zemlji vodoravno ali napošev in oddaja mnogo vlaknatih koreninic.

Na koreniki stoji 30—60 *cm* visoko, okroglo, jednovito steblo, ki je povsod enakomerno porasteno z lepljivimi dlakami.

Ob tleh sedé pritlični listi in štrlé naravnost od stebela. Trpotčevim so zeló podobni in tudi jednako kvarni; škoda je največja tam, kjer stoji rastlina druga poleg druge. Ti listi ležé po zemlji, potrebujejo mnogo prostora in zadušé vsako drugo rast. Videl sem mesta toliko tega plevela, da je bilo vse površje kàr rmeno in le malo drugega zelenja vmes. Listi so podolgasto-jajčasti in celorobi; 5—7 žil teče po vsakem. Stebelni listi so v obče jednaki pritličnim, toda krajši so in ožji; navadno jih je samó dvójica.

Steblo se okončuje v širo razcvetje. Ponajveč sta pod njim še dva koška enakih cvetov. Ti so vsi rmeni; obkrožni jezičasti, notranji pa cevasti. Rožka nosi kodeljico.

Brdnja pa ni jedina rastlina, ki bi te utegnila zanimati; toda o tem morda drugikrat. Sedaj pa glejmo, da pridemo v dolino, zakaj želodec je že nejevoljen in tudi solnce pripeka prav močno. — Mimo Koritnega nas je vodila cesta niže in niže, dokler nismo v Oplotnici sedli za krčmárjevo mizo. Tudi tukaj smo slabo naleteli, in kakó bi moglo neki biti drugače, saj smo bili tujci, in s tujci se pri nas povsod govori le nemški. Toda nismo se udali in za slovenski groš smo tudi dobili, česar smo želeli. Ker so se zbirali oblaki in se je napovedovala nevihta, zato smo po kosilu celó kegljali, dokler nas ni prisilil mrak na odhod. Dež nas je vedno peračil, dokler nismo dospeli do Vísol in skrili rep. Tukaj nas je čakalo drugo iznádejanje. Premeteni doktor je res prav očetovski skrbel za nas. Da bi ne bilo sitnostij, če bi bil koga izgubil ali če bi se bil kdo preobjedel ovsenjaka, naročil je bil opravniku banke Slavije, naj stopi določenega dné v njega hišo. Ko nam je pretipal kostí in našel vse v redu, bilo je veselja in smeha, da je bilo kaj. Ker je bil dan že potekel, nategnili smo noč in se radovali srečnemu izidu našega potovanja, kar je bilo sevéda umestno, zlasti če pomislimo, da hoja po takih snežnikih in lednikih ni šala.

Drugéga dné so nam ljudje pripovedovali strašno novico, ki je neki spravila vse meščane na noge. Razširila se je bila po mestu (Sl. Bistrici) grozna novica, da sta hodila ondu pred tremi dnevi dva Rusa in vpraševala po ondotnem sodnem pristavu. Ni bilo več dvojbe, da je le-tá v zvezi z nevarnimi ljudmi, ki morda namerjajo napasti mirne in nedolžne mestne ovčice. Da bi se pa stvar ne zasukala in nákovalo ne izpremenilo v kládivo, potegnili sta jo Rusa molčé mimo Bistrice, in v Izraelu je zavladal zopet mir. Blagost njim, ki ne vedó, kaj delajo!

Valčku.

Valček bistri, kam hitiš?
Malo vsaj počij!
Kar mi o dekletu véš,
Tiho vse razkrij!

Ti ne čakaš in molčiš? —
Téci, valček ném!
Záme že pozdravov ni? —
Dósti, dósti vém!

L. Habétov.

